

Uitleg en verkondiging van Jesaja 45: 1-7 en Matteüs 22: 15-22

(ds. Adrie Sterrenburg uit Voorburg, 21^e zondag na Pinksteren, 22 oktober 2023, Oude Jeroenskerk te Noordwijk, 10.00 uur)

Gemeente van Christus,

We lezen verzen uit Jesaja waar de God van Israël in verband wordt gebracht met het wereldgebeuren. De Israëlieten leven voor een groot deel in ballingschap. En ver van hun geboortegrond in dat vreemde land vragen ze zich af waar God is in hun ellende.

En dan is daar Jesaja, de profeet, bode van God, die daar zijn licht over laat schijnen. En hij doet dat in de vorm van een weergave van de discussie die het volk met zijn God voert. Hij voert God sprekende in, maar het bijzondere is nu, dat God het niet alleen tegen zijn volk heeft, maar ook tegen de heerser van het rijk dat dat volk in ballingschap houdt, de Perzische koning Cyrus. Als God het tegen die koning heeft, luistert het volk mee. Zo zit dus deze tekst in elkaar. Je ziet het ook wel op de televisie. Een gespreksleider voert een gesprek met de één terwijl een ander meeluistert. En die rollen verwisselen steeds. Zo ook hier in de tekst.

Het is profetie, dat houdt in, dat hier het wereldgebeuren vanuit God geduid wordt. Hoe ziet de profeet dat? Wel, die Cyrus is een instrument in Gods hand, niet meer en niet minder. God noemt hem zelfs 'Mijn herder'. *'Alles wat Ik wil, brengt hij ten uitvoer.'* horen we God zeggen... voor de oren van zijn volk in ballingschap. In de verzen die we hoorden uit Jesaja 45 neemt God Cyrus bij de hand. Voert oorlogen voor hem. Hij gaat voor Cyrus uit.

Ja, maar dat kan niet anders betekenen dan dat de profeet wil zeggen, dat niet die Cyrus, maar God de geschiedenis leidt. Als het volk Hem al het onheil verwijt verdedigt God zich tegen dat verwijt. Hij zegt tegen die ballingen: *Ik ben de HEER, er is geen ander.* En met dat 'Er is geen ander' bedoelt Hij: geen ander die helpt, die jullie helpt. En dat 'helpen', dat doet God dus door middel van die Perzische koning, Cyrus! Want .. en dat is wel cruciaal .. die brengt ten uitvoer alles wat God wil.

Die Cyrus zelf zal door alles wat God hem doet gelukken, zelf ontdekken, dat God de HEER is, de God van Israël, die hem bij zijn naam roept. *Om wille van mijn dienaar Jacob, van Israël, dat Ik heb uitgekozen, heb Ik je bij je naam geroepen en je met een erenaam getooid, ofschoon je Mij niet kende.* Ofschoon je Mij niet kende ... Het staat er in deze verzen wel twee keer.

Het beeld dat wij hier van God krijgen, is dat van een handelende God, alleen je kunt dat slechts afleiden uit de daadwerkelijke redding, vrijlating die gebeurt als Cyrus het besluit neemt het volk terug te laten keren naar hun land. En de opdracht geeft Jeruzalem te herbouwen en voor de tempel de fundering te leggen ((44:28). God zit daar dus achter. Hij is de verlosser. Dat moet het volk weten. Maar ook die koning zelf zal de God van Israël kennen, erkennen. Ja, zo zegt God in de tekst: *Zo zal iedereen (!), van oost tot west, weten dat er niets is buiten Mij. Ik ben de HEER, er is geen ander die het licht vormt en het donker scheidt, die vrede maakt en onheil scheidt. Ik ben het die al deze dingen doet.*

Gemeente, u moet weten dat die Cyrus die hier in Jesaja zelfs door God wordt aangesproken als 'Mijn herder', een boef, een smeerlap is, een schurk. Geen uitzondering op de andere tirannen in zijn tijd. Dat beeld dat de profeet hier schetst, beantwoordt dan ook niet aan de historische realiteit.

De koning wordt duidelijk niet afgerekend op wat hij allemaal aan kwaad doet, maar beoordeeld in het licht van wat hij de ballingen ten goede doet. De profeet leest daar Gods bemoeienis van af.

Dat zegt veel over het karakter van deze tekst. We hebben hier niet met geschiedschrijving van doen die een betrouwbaar relaas geeft van / trouw wil zijn aan de historische feiten. Het is veel meer een geloofsverhaal. Een liturgische tekst. En liturgie is een spel. Dat gesprek met Cyrus heeft natuurlijk helemaal niet plaatsgevonden. De tekst doet alsof. De profeet speelt ermee, - je kunt ook zeggen: manipuleert, maar dat klinkt nogal negatief, als iets dat niet zou mogen - hij speelt met wat

wèl een historisch feit is, namelijk dat Cyrus Babel heeft verslagen en de ballingen zal laten terugkeren naar Jeruzalem.

Deze profetie is min of meer een oproep aan de ballingen om dan ook naar Jeruzalem te gáán. God baant immers de weg voor hen daarheen. Ze hoeven niet blijven zitten daar, in dat land van duisternis, gevangen in den vreemde. We kunnen de tekst ook als een gebed opvatten: Laat dit waar zijn, en geen inbeelding, die wrede heerser als een herder, een messias. We kunnen de tekst ook opvatten als een geloofsbelijdenis, dat uiteindelijk het niet Cyrus is die aan de touwtjes trekt .

U voelt wel, zo bevinden we ons in een heel ander taalveld.

Ik moet denken aan die psalm die we zongen:

God is koning, Hij sticht zijn heerschappij...

van zijn troon belacht

Hij der volken macht.....

Nou, is dat echt overeenkomstig de feitelijke situatie? We zingen dan boven onszelf uit, toch?! want de feiten lijken dat te weerspreken. Zo ook vandaag. Bewijs het maar eens , daar in Gaza, in Oekraïne, in al die brandhaarden... dat God regeert.

Of moeten we die ellende soms ook aan God toeschrijven? Ja, hoe zit dat eigenlijk? Zegt de tekst dat ook niet. Legt die God niet de woorden in de mond: *Ik ben De HEER en niemand anders, degene die het licht formeert en de duisternis scheidt, degene die vrede sticht en onheil scheidt. Ik ben het die al deze dingen doet.*

Iemand zei, dat hij dat lied – u kent het wel – : *He's got the whole world in his hand'* niet meer kon zingen. Als dat waar was, hoe kon God dan al dat kwaad laten passeren, met zo'n God wilde hij niets meer te maken hebben.

Moeten we dan dat 'die de duisternis scheidt' en 'die het onheil scheidt' in Jes. 45:7 maar schrappen en alleen die 'vrede' en 'het licht' laten staan? Nee, ook dít is liturgie, geloofstaal, taal die troost wil bieden. Laten we ervoor waken God vast te pinnen op het beeld dat wij van Hem creëren. God is een verborgen God. Je moet áls God dan handelend optreedt er wel vanuit gaan, dat Hij dat voornamelijk in het verborgene doet. Dat Hij in het verborgene regeert. Dan kunnen we Hem niet narekenen. De theoloog Noordmans merkte op, dat God regeert in zijn oordelen. Dus niet alleen in zijn helpen, verlossen en redden.

Misschien mogen we deze tekst ook wel opvatten als een gebed, een oproep aan God om iets met het donker en aan dat onheil te doen! een gebed: Maak alstublieft iets van deze duisternis. Keer het kwade ten goede . Schrijft Paulus dat niet: God laat alle dingen meewerken ten goede voor hen die Hem liefhebben. Romeinen 8. Als God nu eens zijn handen eromheen legt, om het duister . Hij maakt het kwade goed, Hij is het die U hoedt, zo Psalm 121 berijmd. En Psalm 23 zegt, dat God niet wegstijgt als zijn kinderen door een donker dal moeten gaan. En Psalm 139 zegt , dat God zelfs bij de doden is, in de sjeool, het dodenrijk. Wie vertrouwt op de Heer van deze Psalmen, vertrouwt op Hem ook als het nacht wordt. Hij, de Heer staat dus ook boven de duisternis van de nacht. In die zin is Hij almachtig. Hij komt eruit, en Hij overwint.

Wat wij hier lezen is dan ook niet bedoeld om er een algemene leer van te maken over de almacht van God. Om te beweren, dat God zowel achter al het kwaad als achter al het goede, achter alle onheil, zowel als achter alle heil zou zitten. Stel je voor: achter dat uitmoorden van onschuldige burgers, mannen , vrouwen, kinderen, dat we zien in deze dagen! ???

Nee, het is een tekst die wil troosten, die het volk wil zeggen: God laat jullie niet aan jullie lot over als jullie dat soms denken. Hij is een God , die redt.

En denk erom, die heersers, geef ze niet meer eer dan ze toekomt, het zijn ook maar instrumenten in Gods plan.

En tegelijk: Je verwacht het niet van die smeerlappen, maar God kan een messias van hen maken. Misschien maakt Poetin om wat voor reden dan ook een onverwachte ommekeer, die geen mens had verwacht? Wie zal het zeggen? We hebben toch ook een Gorbatsjov gehad en een Mandela en

een Sadat en een Rabin. Als ik dit in Oekraïne zou zeggen, zouden ze me recht in mijn gezicht uitlachen, denkt u niet.

Een 'messias'... Cyrus???? Laat me niet lachen. Cruciaal – ik zeg het nog een keer: omdat hij uitvoert alles wat God wil.

Zien wij ze vandaag, in de wereldpolitiek, heersers die alles uitvoeren wat God wil? Regeringen die uitvoeren wat God wil. Poetin? Netanjahoe? Byden? Xi? Erdogan? Over Cyrus lezen we, dat God hem kennis gaf. Dat wil zeggen, dat hij leerde onderscheiden tussen wat goed en wat kwaad is. Daar zitten veel machthebbers om verlegen, om die kennis!

Ik had het over het geven van niet meer eer dan een heerser toekomt. En dat brengt me bij die andere tekst die we gelezen hebben, uit Matteüs. Daarin wordt verteld, dat Jezus een vraag krijgt voorgelegd over de belasting. Of je als Jood belasting mag betalen aan zo iemand als de keizer.

Hij stelt een wedervraag: Laat me een belastingmunt zien. Wiens kop staat erop? En welk opschrift? Van de keizer. Geef dan de keizer wat van de keizer is. Zij wilden ervan maken, dat je moest kiezen tussen de keizer en God. Maar daar moet je niet tussen kiezen. Ze leven, getuige die munt alleen al, in een land waar die keizer het voor het zeggen heeft. Je hebt geen keus: óf je betaalt óf je komt in opstand. Nou, een opstand levert niets op.

Jezus tilt het gesprek op naar een hoger niveau. Geef liever aan God wat van God is. Daar hebben ze niet van terug. Zij worden opgeroepen God te dienen in de situatie waarin ze zich bevinden. En dat is die van een bezetting door de Romeinen inderdaad. Maar dat God dienen stelt wel beperkingen aan hoeveel eer je de keizer geeft. Die keizer? Verkijk je niet op zijn macht. Die keizer is ook maar een mens, zonder goddelijke status. Geef hem gewoon wat hem toekomt, dat kan toch. Maar aan God wat aan God toebehoort. En wat behoort God toe? Ze kennen de Thora toch. Nou dan: hun leven natuurlijk.

Gemeente, waar is God in het wereldgebeuren? Jesaja zegt: God kan naar believen zijn macht aan de koning geven. Het evangelie zegt: maar ook een arme timmermanszoon als gezalfde in dienst nemen. En wij mogen de lijn doortrekken naar onszelf: ook u, jou en mij. Laten wij ons door God inschakelen om te doen alles wat Hij wil? Willen wij een instrument in zijn hand zijn. Cyrus kon voor de ballingen het verschil maken. Wij misschien ook wel voor mensen in onze leefwereld. De tekst zegt, dat God zó er is! Er zó voor en door ons is.

Glorie aan de Vader en de Zoon en de heilige Geest. Amen.

Geraadpleegd:

Jesaja IIa, W.M.A. Beuken (POT), pg. 234 e.v.

De Bijbel Literair, red. Fokkelman en Weren, pg. 214 e.v.(Ulrich Berges)

Haagse exegesekring, P. Lugtigheid

De terugkeer van Jhwh's dienaar als betoog, Pieter Lugtigheid, uitg. Shaker Publishing BV Maastricht